

Цветковић. Дуда је друговала и пријатељевала са њим и уводила га у круг свог „друштва“ које је живело на другој страни реке Ветернице. Милан се радо сећа бројних појединости, о којима уверљиво прича:

- Кад сам имао десет-дванаест година, догодило се да сам рођендан славио у кући Лешњакових. Тада сам молио Дуду да дође на мој рођендан, иако је то њој можда било непријатно. За рођендански поклон ми је даровала веома занимљив албум *Свет технике*. Уз албум је ишао и комплет сличица за лепшење.

Дуда је с пажњом одабрала поклон, имајући у виду његово добро познавање математике, физике, као и врло изражену склоност према историји. У једној лесковачкој књижари пронашла је поменути албум. „Осетила сам да је то прави поклон“, рекла је тада.

- То ми је, могу да кажем, најдражи рођендански поклон, ако се упореди интензитет радости и задовољства, који је могао изазвати у једном моменту. Онда ми је тај албум, поред излета у Царичин град, пружио огромно задовољство.

Милан нам објашњава како је те сличице требало пажљиво изрезати и излепити на одређеним местима у албуму.

- Уз сваку од тих, за мене чаробних сличица, била је забележена кратка историја техничког проналазка и достигнућа: од прве локомотиве и железнице, преко развоја авијације и космонаутике, до грађевинарства и архитектуре. - Милан ту мало поћута, као да нешто промишља. – Кажем ти, сви резултати техничког развоја од египатских пирамида – до Емпајер Стејт Билдинга, каже сликовито, имајући у виду развојни лук техничких домашаја. – И сада бих могао да призовем у сећање више од половине сличица из албума *Свет технике*, који ме је читавог обузео и испунио. Можда ме је нешто од тих сазнања упутило да се посветим астрономији и астрофизици.

Моћ призивања у сећањима израз је снаге духа да креативно мисли о прошлости. Милан као научник, на свој начин чува сећања, смештајући их у одговарајуће „ладнице“ дуготрајног памћења.

ОСНОВНА ШКОЛА – УВОЂЕЊЕ У ЖИВОТ И ГИМНАЗИЈСКИ ДАНИ

Миланове предшколске припреме биле су врло темељне и обухватне. У њима је свесрдно суделовала баба Софија са богатим васпитно-педагошким искуством, већ провереним у образовном раду са сином Сергијем. Слова азбуке научио је пре поласка у школу, то важи и за читање; а могао је и да пише штампаним словима и да понешто израчуна.

Прочитавамо написано о предшколским данима, са намером да Милан ауторизује своје исказе. Пошто је чуо формулацију о словима и азбуци, коју је, према нашим белешкама, савладао неколико година пре поласка у школу, он врло енергично реагује:

школу и ради у ЈП „Водовод“ у Лесковцу. Имају ћерку Милу (Лесковац, 6. август 1999).

- Не никако „неколико година“ пре поласка у школу, јер је учење слова, поготову кроз игру, процес који траје и није везан за одређени временски тренутак!

На питање да ли се сећа када је почео да чита, одговара:

- Не знам тачно у којој сам години почео да читам и пишем, али оно што могу сигурно да кажем, то је свакако било пре поласка у први разред основне школе.²¹⁴ Неко време 1953. године, због татине тешке грудне болести, живели смо у Дубровнику. Он је тада, упркос болести, лечећи се, радио у Дубровачком архиву,²¹⁵ Милан мало застаје, као да за тренутак прелистава своје сећање, а онда прецизно додаје:

- Лепо се сећам да сам тада, са шест година, просто „гутао“ *Политикин забавник*, нарочито стрипове у њему. Са нестрпљењем сам очекивао сваки његов број. У то време сам исто тако помно читао и *Политику за децу*, која је, као и данас, излазила четвртком, а пратио сам и оно што је *Борба* објављивала за децу,²¹⁶ саопштава Милан, избегавајући, упркос нашем инсистирању, да тачно означи колико је година имао када је почео да чита и пише.

- Ако хоћеш ти узми изјаву од маме, можда се она сећа, напомиње узгред, не желећи да говори о нечему што не зна сасвим поуздано.

Из предходних разговора са Милановом мајком Надом, приликом рада на овој књизи, сазнао сам занимљиву појединост да је, као сасвим мало дете, латиницу научио са бочица за лекове.

- Сналазио сам се и у латиници, каже Милан суздржано, чувајући се могућег претеривања. – Слова латиничког писма научио сам са разних шароликних бочица за лекове. Пошто сам, до операције крајника, често боловао од разних прехлада и ангине, око мене су свуда били лекови и на њима исписани називи, које сам пажљиво загледао, распитујући се за поједине словне ознаке, објашњава Милан. После накнадног премишљања, враћа се на време од годину – две раније:

²¹⁴ У ауторизованом животопису Сергија Димитријевића се указује да је „научио да чита када је имао непуне четири године“. Значајни интелектуални потенцијали, уз брижљив рад и помоћ Бапке Софије, учинили су да је „врло рано савладао знања за четвороразредну основну школу“. – Н. Цветковић, *Живети пуним животом*, стр. 52.

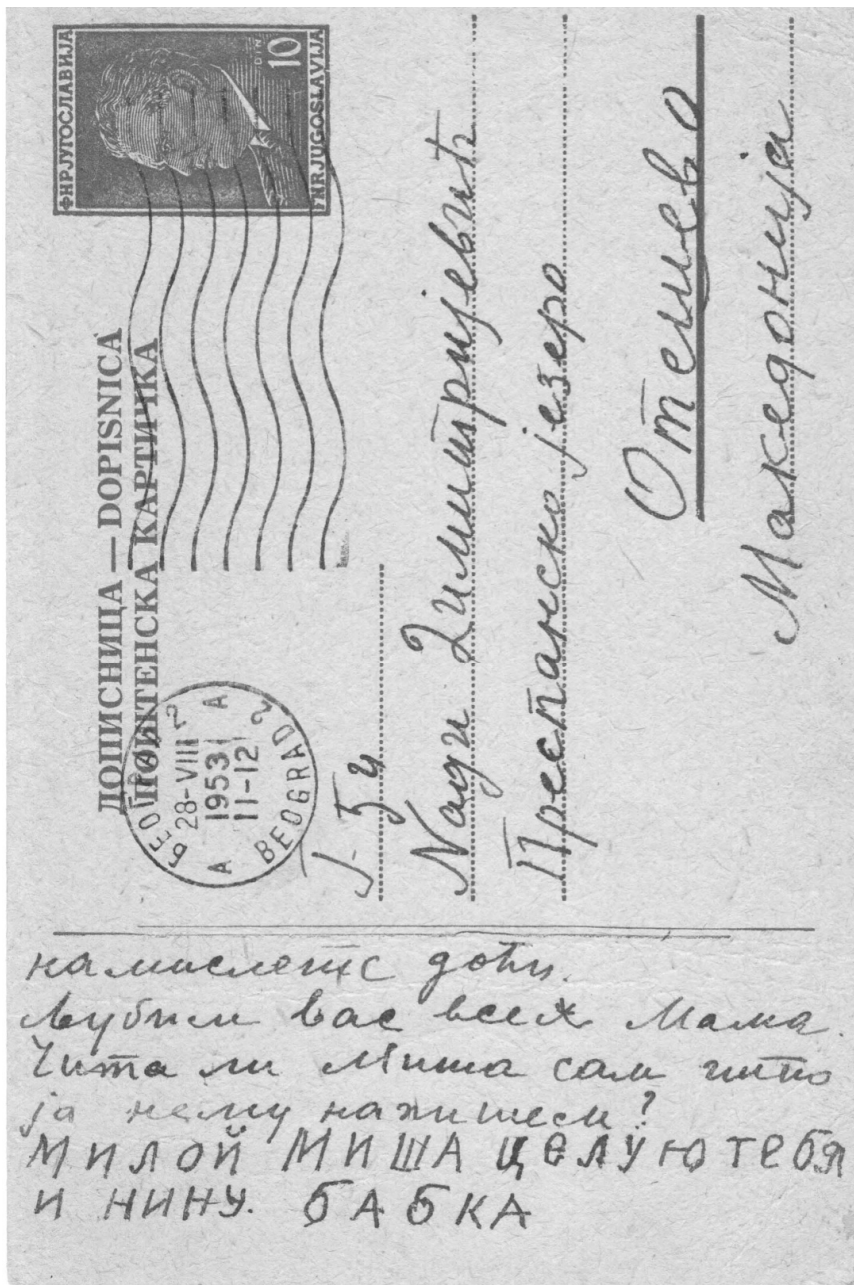
²¹⁵ На основу тада прикупљене и проучене грађе, две-три године касније, Сергије Димитријевић је објавио неколико студија:

Дубровачка трговина у Лесковцу и околини и улога Дубровачке колоније у Прокупљу. – „Наше стварање“, Лесковац, 1955, 2-3, стр. 31-82. и посебан отисак.

Дубровачки каравани у јужној Србији у XVIII веку. – Београд, САНУ, Научно дело, 1958. и посебан отисак

Напоменимо овде узгред да је Саша Хаџи-Танчић, знаменити писац југа Србије, у роману *Караван светог Влаха* (2002) као повод и надахнуће узео ове две обимне студије о дубровачким караванима у XVIII веку. Оне су му послужиле као извор података за начин живота, атмосферу и друштвени миље у који смешта радњу романа.

²¹⁶ Рукописне белешке из разговора са М. С. Димитријевићем, Београд, 13. јануар 2004. Исказ ауторизован 19. јануара 2004.

Слика 6: Дописница Софије Димитријевић од 28. августа 1953. Види се да је Милану, који је тек напунио шест година, Бапка штампаним словима писала на руском и пита се да ли Миша написано чита сам.

- Тата ми је, нешто пре тога, купио „збирку“ штампаних и писаних великих и малих слова, у формату разгледнице. Од тих „карата“ сам, кроз игру и распоређивање, састављао прве речи... Да ли је то било у четвртој или петој години, не могу тачно да одредим. То је свакако било пре боравка у Дубровнику, то значи да сам имао мање од шест година,²¹⁷ поново се враћа на оно што има у јасном сећању.

У јесен 1954. године Милан је, са великим нестрпљењем, очекивао полазак у први разред основне школе. Од раног јутра се спремао, уз Бапкину помоћ, непрестано пожурујући мајку, све у страху да не закасне. Мајка Нада га је лепо одевеног, зачешљаног, са новим сандалицама, одвела у оближњу школу „Иван Горан Ковачић“.

- Прваци су били окупљени у школском дворишту. Учитељи су прозивали ђаке и одводили у своја одељења. Једва сам чекао да чујем своје име и пођем и ја, али, на моје запрепашћење, то се није догодило. Остао сам последњи, са мамом једини на дворишту, приповеда Милан и сада са мало узбуђења, чудећи се томе.²¹⁸ Поменута школа била је релативно близу, скоро преко пута њиховог стана у Булевару револуције 126, па је природно било очекивати да припада тој школи.

- Мами су објаснили да иако станујемо, ту, преко пута школе „Иван Горан Ковачић“, морам, према распореду и регионализацији, да идем у знатно удаљенију школу „Јован Миодраговић“. Одмах смо се журно упутили ка њој, јер сам ја већ био мало уплашен да некако волшебно нисам испао из списка, те да за мене нема места у школи. И тамо сам упознао своју учитељицу Десанку Ражнатовић, која ме је водила прва четири разреда.

То је била једна од последњих генерација таблице, креде и сунђера. Оловка и гумица су, касније, представљале извештај цивилизацијски напредак, како би продоховљено рекао песник за децу Мошо Одаловић.²¹⁹

Дочекале су га старе, изгребане, ишаране скамије, велика црна табла, креда, сунђер, а касније мастионица са пером, јер су хемијске оловке дошле неко време потом.

- Први школски дани за мене су били велики доживљај, вероватно као и за другу децу. Са узбуђењем сам примао све што ми се догађало у разреду, у сусрету са друговима, учитељицом... Схватио сам да све што радим у школи, радим за своју будућност.

За Милана будућност је била нешто што је добро припремано, у извесном смислу и одређено ваљаним предшколским образовањем. Поменимо овде узгред познату кинеску пословицу „Сви су цветови будућности, у семену садашњости“.

- Школа за коју сам се припремао била је нешто што је требало да ме уведе у живот. Својски сам се трудио да успешно извршим све задатке и обавезе који су ми били постављени. Уосталом, то и није било тако тешко, поготову што сам за све што ме је чекало већ био спреман. А Бапка, која ме је

²¹⁷ Исто, Исказ ауторизован 19. јануара 2004.

²¹⁸ Исто, 13. јануар 2004. Исказ ауторизован 19. јануара 2004.

²¹⁹ Мошо Одаловић, *Педесет и пет песама*, Смедерево, 2002.

предходно упућивала, пажљиво је контролисала моје школске задатке и помагала ми свуда где је то било потребно, напомиње Милан.

У то време тешке очеве болести, када је било питање хоће ли преживети, Миланова мајка Нада је сва била посвећена Сергију. По два-три пута дневно га је посећивала у болници, носећи му храну и све што је потребно, а имала је само толико времена да Милана одведе и доведе из школе.

Распитујемо се какав је био ђак? Да ли се од њега тражило да буде најбољи? Јесу ли му родитељи наметали неке посебне обавезе и захтеве?

- Долазио сам у групу одличних ђака... Ништа нарочито, каже сасвим одмерено, трудећи се да нешто не пренагласи. – У то време није било посебног такмичарског духа, ни Вукових диплома. Постојали су једноставно одлични, врлодобри и добри ђаци, а ја сам припадао првој групи, одговара тихо и уздржано.

По завршетку првог разреда основне школе Милан је добио књигу *Приче из Невена*, за одлично учење и владање. А од баба Софије књигу *Путоногo јаре*.

- У току првог и другог разреда био сам често болестан, због тога што сам се, као „собно дете“, први пут свакодневно налазио у великој групи деце и „качио“ једну по једну од дечјих болести. Зато сам често изостајао из школе, али се Бапка старала да не заостајем у учењу.

Милан је тада одболовао. велики кашаљ, рубеоле, морбиле, заушке, безбројне ангине и др. Крајнике је оперисао у првом или другом разреду основне школе.

Године 1958/59 уписао је први разред Класичне гимназије, која је била једна од ретких, можда једина, што је задржала ранији систем школовања од осам година, док његови другови из разреда настављају са даљим образовањем у осмогодишњој школи „Јован Миодраговић“.

- Преломни моменат у мом школовању био је управо то уписивање у први разред Класичне гимназије, каже Милан. – И то из неколико разлога... Пре свега, промена средине и амбијента, затим промена другова, окружења и атмосфере, и најзад, оно што је најзначајније, радикалнија промена начина и система рада за који нисам био припремљен, као што је то био случај са почетним годинама образовања...²²⁰

То је све, како се показало, за Милана био повећи терет, јер је основну школу завршио без икаквих тешкоћа, пошто је у њу пошао са већим предзнањем.

- Посебан проблем ми је представљало то што у основношколским данима нисам стекао потребне радне навике. Тада ми је било лако, да скоро без икаквих припрема, рада и учења, задовољим све захтеве... Међутим, план и програм у Класичној гимназији био је веома озбиљан, широк и обухватан па је захтевао предан и систематски рад, за који ја нисам био спреман.

²²⁰ Рукописне белешке из разговора са М. С. Димитријевићем, Београд, 13. јануар 2004. Исказ ауторизован 26. јануара 2004.

Професори су, сваки појединачно, „држали“ до свога предмета, тражили знање и имали високе критеријуме које је требало задовољити.²²¹

Познато је да су професори у тадашњој Класичној гимназији били углавном одабрани стручњаци и специјалисти за своје области, и тражили су од сваког ђака појединачно висок степен знања и познавања конкретне области. – Тешко је било тада да неко има све петице, објашњава Милан... – И предмети као што су на пример, музичко и физичко образовање, озбиљно и строго су оцењивани... Професори су тако настојали да покажу и одрже ауторитет и ниво свога предмета. Тако је на пример један мој друг морао да иде на поправни испит из физичког васпитања, додаје Милан, који је и сам имао потешкоћа са поменутиим предметима:

- Певао сам као „јаре кад заглави ногу“, шали се мало на свој рачун; а имао је потешкоћа и са вежбама на справама, у прескоку „коњића“ и слично.

- У гимназијским данима, за разлику од неких предмета које сам сматрао мање важним, нарочиту пажњу сам поклањао хемији, коју сам јако волео, потом физици и историји, и са малом задршком додаје – па и географији. Практично, свему ономе чему га је Бапка поучавала и за шта је сам развијао интересовања...

Поред тога, добро му је „ишао“ и француски језик, из кога је имао високу оцену. Родитељи су га благовремено уписали на курсеве француског језика, које је редовно похађао, па је био ваљано припремљен. А отац, који је био француски ђак, такође му је, уз баба Софију, уливао љубав према француској култури, што је у каснијем развоју било скоро од судбинског значаја.

- Истицао сам се у свим напред поменутиим предметима, укључујући ту и француски језик, и из њих имао углавном високе оцене, и то на крају године, одлучно прецизира.

Догађало се да на тромесечју, или на полугођу, Милан буде и са нижим оценама, јер није улагао довољно труда и напора, нити је доследно одрађивао своје обавезе.

- И поред интересовања за неколико различитих области, у тој Гимназији која је окупљала скоро саму „елиту“ – нисам се ничим посебно истицао, примећује Милан. – То су углавном све били одлични ученици, из породица које су имале неки виши ниво, „педигре“ и афирмацију у нашој научној и културној јавности, наглашава Димитријевић, настављајући то да образлаже:

- У Класичну гимназију су уписивана деца из неких, условно речено, „виших друштвених кругова“... Њихов задатак и обавеза је била да остваре неке жеље и амбиције својих родитеља, или најближих рођака, од гласа и имена. Све одлични и одабрани ђаци, чије су фамилије припадале пре свега духовној „аристократији“, која се са мало подсмеха односила према „осмољеткама“, преноси Милан понешто од тадашње атмосфере.

- До нас су стално стизале гласине да хоће Класичну гимназију, као елитистичку школу, да расформирају... Звали су нас подругљиво „свилене

²²¹ Исте рукописне белешке.

ручице“. И када се осврнем уназад, стварно смо били у много чему изузетни, наглашава Милан ову последњу реч, и додаје као закључни став: - Сви из мог разреда, који су матурирали – завршили су факултете: неки од њих су постали професори универзитета, министри, амбасадори, а један је и академик.

Са Миланом Димитријевићем су тада били у разреду: Властимир Трајковић, композитор и академик; Иван Ђурић, византолог и касније кандидат за председника Републике Србије, унук чувеног хеленисте Милоша Ђурића и познатог књижевног критичара Милана Богдановића, син професорке универзитета Нане Богдановић.

Додајмо овде још неколико звучних имена научних, културних и јавних радника, који су, у то време такође, са Миланом били у разреду: проф. др. Дарко Танасковић, врсни оријенталиста, амбасадор у Турској и Ватикану; Чедомир Васић, из породице познатог сликара Павла Васића, који је био декан Факултета уметности и ректор Универзитета уметности; књижевница Гордана Божиловић, која је променила име у Деана Лесковар; Бојана Борић Брешковић, бивши директор Народног музеја у Београду и други.

Родитељи, Нада и Сергије Димитријевић, нису Милану наметали захтев да буде међу најбољима, нити су га подстицали у том смеру.

Суочени са оним што се догађало у бићу породице, препуштали су му да се самосвојно развија, у складу са својим интересовањима, преокупацијама и реалним могућностима. Знали су да има темељну предприпрему и ваљану сазнајну и опште-образовну основу.

- Док је Бапка пратила мој рад у школи, бринула се о томе и контролисала моје задатке, све је углавном било ваљано, промишља Милан гласно своје резултате у школи. Међутим, кад се Бапка разболела, и после њене смрти, пуно тога се изменило. Догађало се да у школу одем без домаћег задатка, који сам превидео или заборавио, и да због тога добијем „јединицу“.

У то време Милана је више интересовао живот у најразличитијим видовима. Живот као својеврсно чудо, као школа одолевања и недоучена лекција истрајавања. Хтео је да га упозна, како би самосвесно избегао да се у њему суноврато креће између онога што лично хоће, и онога што му се императивно намеће. Занимала су га беспућа и изазови људског бивствовања, и питања: шта је човек у његовим врлудавим токовима? Одакле долази, куда иде и шта све може постати?

Препуштао се токовима живљења, бесциљно лутао, упознавао и сазнавао, све што се може знати. Понекад је желео живот да сустигне и прстигне, како не би, на његовим беспућима, остао сам у откривању лепота и постојања... Волео је да се дружи, забавља, заноси... Имао је неколико одабраних другова и пријатеља, које чешће помиње у различитим приликама и околностима, свестан да је човек доста често онакав какво му је друштво у коме се креће.

- Посебно сам се дружио са Немањом Ристићем, који је завршио медицину, затим са Иваном Прекајским, који је дипломирао на класичној филологији; нешто мање са Радомиром Лукачем и Сергијем Стангачиловићем.

Милан није ширио круг својих пријатеља и другова, иако је знао да је човек упућен да дела и ствара у друштву. При том је имао у виду онај познати Сенекин филозофски исказ „Колико год сам пута зашао међу људе, увек сам осетио да сам понешто изгубио од своје личности“.²²² А своју личност је стварао тако што је одређивао конкретан, рационалан и осмишљен смер „сопственом животном импулсу и вољи... доприносиће мењању услова који остварују ту вољу у оквиру сопствених граница моћи...“²²³

Повремено су, у Класичној гимназији, у оквиру ваннаставних активности, осниване разне секције, као што је била она помињана за хемију, потом, можда, драмска, литерарна и друге.

- Био сам члан литерарне секције, у време када је радила, каже Милан. – Увек ме је занимао списатељски рад, јер сам и тада писао, али нисам објављивао ништа... Пуно сам читао, и то са великим задовољством, пре свега, руске класике, неке историјске и друге романе и то по више пута.

Читао је врло помно и скоро са неком врстом заноса. На свој начин је доживљавао романе, имагинативно суделујући у догађајима, које је у себи дограђивао и осмишљавао.

Поред тога, веома се интересовао за шах, као и за филмове, најразличитије врсте и жанрова.

- Изузетно сам волео да идем у биоскоп. Одушевљавале су ме те покретне слике, које није требало да замишљам, већ су се оне одвијале предамном... Једно време, ишао сам стално у биоскоп и понекад гледао и по два филма. Догађало се да у Београду, на репертоару, нема наслова који нисам гледао.

Колико нам је познато, у то време, или нешто раније, и његови родитељи су скоро свакодневно посећивали биоскопске представе.²²⁴ А Милан је нарочито уживао у филмовима који су приказивани у Југословенској кинотеци. Тако је и ненамерно, доста добро упознао и историју филма, и то некако „за своју душу“.

Иако је Милана највише занимала хемија и астрономија, ипак је матурски рад написао из историје. Јер историја је и за њега, према Хегеловој изреци била – историја слободе која је важила за читав људски род. А историја је „слобода, уколико је борба између слободе и власти, између револуције и конзервативизма, борба, у којој слобода и револуција непрекидно износе победу над влашћу и конзервативизмом“.²²⁵

- Кад сам се определио за ову област, отишао сам код професора историје Зорана Перића да затражим неку прикладнију тему. Међутим, он ми је дао нешто што ми није баш одговарало: „Лењин и Друга

²²² Сенека, *Писма*, VII

²²³ А. Грамши, *Изабрана дела*, стр. 53.

²²⁴ Миланов отац Сергије био је, такође, велики љубитељ филмова, и то од раних младалачких дана до позних година. О томе подробније пишемо у оквиру животописа, у одељку о „Заснивању библиотеке и љубави према филмовима“. – Н. Цветковић, *Живети пуним животом*, стр. 62-67.

²²⁵ Антонио Грамши, *Историјски материјализам и филозофија Бенедета Крочеа*, Напријед - Загреб, 1958, стр. 225.

интернационала“... Како вођа Октобарске револуције није имао много додирних тачака и веза са Другом интернационалом, морао сам пуно да се натежем око малобројних чињеница.

При крају Милановог школовања, на овом ступњу, Класична гимназија у Београду је била расформирана, а њена одговарајућа одељења су припојена Осмој београдској гимназији.

- Поједини професори у тој, сада новој, обједињеној гимназији, говорили су да у наша одељења долазе да се мало одморе и да одахну, зато што смо, скоро сви, учење озбиљније и одговорније схватили од осталих ученика.

Овде смо назначили само неке најважније појединости из основношколског и гимназијског образовања. Тиме се завршио један значајан период Милановог живота, који је имао видног утицаја на даљи ток његовог интелектуалног и духовно-стваралачког раста и развоја. - У некој другој прилици било би захвално, на основу увида у архивску документацију, употпунити овај дедо животописа.

ПОЧЕТНИЧКА ПЕСНИЧКО-„ИЗДАВАЧКА“ И ПРЕВОДИЛАЧКА АКТИВНОСТ

Пошто је живео у високо интелектуалном окружењу, где се писало, говорило о штампању и издавању књига, о преводима са руског и других језика, Милан С. Димитријевић је још у детињству почео и сам да пише стихове, да обликује и „издаје“ малу библиотеку у свескама и да се бави преводачким радом, уз одговарајућу преписку коју је водио у том циљу, понекад чак и у стиховима.

У личној архиви аутора ове књиге сачуване су његове најраније песме објављене у оквиру *Библиотеке Z-100*, коју је сам замислио и покренуо.²²⁶ „Свеске“ у тој Библиотеци „штапане“ су самостално, на очевој Remington писаћој машини, која такође има необичну предисторију и историју, док се учио да куца на њој. Насловну страну, на којој пише: *Песме I Милан Димитријевић*, исцртао је својеручно сам аутор и издавач. Горњи део странице испуњава плаветно небо са жућкастим полумесеком, две куле, брдо са браонкастом позадином; а на левој страни, зелено поље са исписаним називом библиотеке. У средишњем делу су нацртане зупчасте зидине; док се у доњем делу, налази симболично отворена књига и укрштени мачеви, вероватно асоцијација на омиљене јунаке Александра Диме.

На полеђини прикладно осликане насловне стране, при врху, исписане су Змајеве речи: „Песма нас је одржала, њојзи хвала“, а испод посвета.²²⁷ Последња 18. страница, садржи неку врсту импресума, са

²²⁶ У врху стране 3, стоји: Z-100 библиотека, I - коло – бр. I.

²²⁷ Посвета гласи: „Миша, своме брату Кокану, сада већ великом, а убудуће још већем песнику 1961“.